

Raja railona aukeaa

Rajaseudun nuoriso

P i r j o J u k a r a i n e n

Hallinnolliset rajat vaikuttavat yleensä eriyttävästi lähiyhdyskuntien kehitykseen. Eriytymistä tapahtuu sekä suhteessa rajantakaiseen yhteiskuntaan että samalla puolen rajaa sijaitseviin keskuksiin. Molemmissa tapauksissa rajaseudun erityisprofiili voi rakentua niin myönteiseksi kuin kielteiseksi. Rajaseutu voi olla kielteisessä mielessä syrjäinen ja vaatimaton periferia, kansallinen takamaa tai vaikkapa häiritsevän rajaliikenteen kauttakulkupaikka. Näin asian kokivat väitöskirjatutkimukseeni osallistuneet suomalaisnuoret Pohjois-Karjalassa ja Kymenlaaksossa. Toisaalta raja- ja syrjäseutuisuus voi olla myönteistä. Se voidaan esimerkiksi kokea – kuten tutkimuskohteessani Venäjän Karjalassa, Haapalammella – seudun rauhallisuutena ja luonnonläheisyytenä. Rajaseutu voidaan myös mieltää mahdollisuuksia tarjoavaksi “eteisalueeksi”. Useimmille Viipurin kaupunkilaisnuorille kotiseutu on nimenomaan potentiaalinen rajanylityspaikka, “portti Eurooppaan”. Tässä artikkelissa käsitellään rajaseutujen alueellisen identiteetin perustaa territoriaalisuuden ilmiön kautta. Artikkelin perustuu pääosin vuosina 1998-1999 Tornionlaaksossa, Pohjois- ja Etelä-Karjalassa sekä Luoteis-Venäjällä keräämäni väitöskirjatutkimusaineistoon.

Vaikka raja olisi kauttakululle ja vuorovaikutukselle avoin, rajan tuntumassa asuville ihmisille rakentuu helposti territoriaalinen maailmanjäsenysmalli. Entiset väljästi, ehkä vain paikannimen mukaan määrittäneet sosiokulttuurisen vuorovaikutuksen vyöhykkeet korvautuvat selkeästi rajatuilla ja keskitetysti hallituilla tilallisilla yksiköillä, territori-

oilla. Esimerkiksi Karjala-käsitteellä viitataan enää harvemmin siihen “rajattomaan” ja rikkaaseen karjalaisen kulttuurin kontekstiin, josta muun muassa suomalaisuutta rakentava liike ammensi 1900-luvun vaihteessa käyttövoimansa. Nykypäivänä Karjalalla tarkoitetaan esimerkiksi entisen Neuvostoliiton ja nyky-Venäjän hallinnoimaa maa-alueutta, josta lappeenrantalaisnuoret puhuvat menetettynä Suomenmaana. Viipurissa, vain noin 60 kilometrin päässä Lappeenrannasta, nuoret puolestaan nimitävät Karjalaksi hivenen pohjoisempaa hallinto-alueutta, Karjalan tasavaltaa. Maailmanjäsenyykset ovat siis myös vahvasti erilaistuneet eri valtio(territorio)issa. Suomen ja Venäjän välisellä rajaseudulla nuorilla ei ole enää olemassa täysin yhtenäistä, yhteisesti jaettua tilallista todellisuutta. Alueen territoriaalinen rajautuneisuus näkyy eriytyneiden maailmankuvien lisäksi myös rajalta pois päin suuntautuneina orientaatioina. Esimerkiksi nuorten potentiaalinen kotiseudulta pois muutto suuntautuu joko kohti kansallisia ja paikallisia keskuksia tai muualle ulkomaille, ei juuri lainkaan rajan yli naapurivaltioon.

Syvästi eriyttävän ja erilaistavan kuilun syntyminen rajaseudulle rakentuu yleensä monen tekijän summana, ja siksi se on myös niin vaikeasti purettavissa. Tilannetta taustoittaa osuvasti David Agnewin käsite *territorial trap*, territoriaalisuuden ansa. Territoriaalisesta, erottavan rajan määrittämästä tilallisuudesta on tullut aikakautemme normi. Niin tutkimukseen osallistuneet nuoret kuin muutkin moderneissa yhteiskunnissa elävät ihmiset ovat sosiaalistumisen kautta oppineet ymmärtämään territoriaaliset rajat tarpeellisina (Taylor 1995). Media ja koululaitos ovat tässä olleet avain-

tekijöiden asemassa. Ghazi Falahin ja David Newmanin (1995, 690) mukaan olemme sosiaalistuneet siihen ajatukseen, että vain ”hyvät raja-aidat tekevät hyvät naapurit”. Suomen ja Venäjän välisellä rajalla tämä loukku voi olla niin vahva, että siitä pois pääsy ei onnistu vielä lähivuosikymmeninä. Raja-alueellisuuden puolesta puhujilla riittääkin tältä osin työarkaa.

Territoriaalisuuden ansa

Territoriaalisuus merkitsee Robert D. Sackin (1986, 19) klassisen määritelmän mukaan yksilön tai ryhmän pyrkimystä ohjata ja kontrolloida ihmisiä ja ilmiöitä näiden hyödyntämisen tilan kontrollin kautta. Käytännössä tämän kontrollin ja ohjauksen on varmistanut tilan selkeä määrittäminen ja rajaaminen. Vielä 1500-luvulla Eurooppa koostui nimityistä mutta päällekkäisistä hallintoalueista ja valtakunnista, joiden kontrolli perustui alamaisten lojaalisuuteen ja velvollisuuteen. Sittenkin, kun valtiot julkisena tilana alkoivat syrjäyttää yksityisomisteiset valtakunnat, muuttui myös käsitys hallinoidun tilan luonteesta. Alkoi rakentua territorioita, joiden ominaispiirteitä olivat maantieteellinen läheisyys, tehokkaasti järjestetty toimivalta, selkeästi määritellyt rajat ja tilan julkisuus. (Holsti 2000, 17-18.) Anssi Paasin (1986) termiä käyttäen modernit eurooppalaiset tilat eli territoriot institutionalisoituivat, minkä kautta ne saivat paitsi vakaat rajansa myös symbolinsa ja alueellisen identiteettinsä. Hallittu ja hallinoitu tila, territorio, on tässä mielessä yleensä poliittis-hallinnollisesti rajattu tila. Paraatiesimerkinä tästä on kansallisvaltio.

Modernin kaltaiseen rajattuun territoriaalisuuteen on liittynyt monia vakavia ongelmia, vieläpä niin paljon että monet – muun muassa niin kutsutun kriittisen geopolitiikan edustajat (esim. Gearoid O’Tuathail, Simon Dalby) – ovat nähneet sen vaikiintuneisuuden ongelmallisena. John Agnew viittaa käsitteellä *territoriaalisuuden ansa* siihen valtiokeskeiseen ajattelu- ja toimintatapaan, jonka mukaan selkeästi rajautuneet suvereenit valtiot kansakuntineen ovat kiistämätön yhteiskunnallinen perusyksikkö. Erityisen ongelmallisena Agnew pi-

tää sitä, että myös yhteiskuntaa analysoiva tiede on ottanut territoriaalisen maailmanjäsenysmallin annettuna. Poliittinen ja muukin yhteiskunnallinen keskustelu on katsottu mahdolliseksi vain territorioiden puitteissa. (Agnew 1998, 51-52.) Territoriaalisuuden ansan kahlitsevuuden vuoksi myös erilaiset rajat ylittävät alueellistumisprosessit ja globaalin yhteisöllisyyden hankkeet vaativat edetäkseen aivan erityisiä ponnisteluja.

Kulttuurikehityksen ei pitäisi olla yhteinen, koska jokaisen kansan keskeinen tavoite on säilyttää omat kulttuuriperinteensä. Keskinäisten kulttuurisuhteiden täytyy kehittyä harmonisesti, ilman kansallisia konflikteja. Kielen ei pitäisi olla yhteinen, koska kahta kulttuuria ei saa sekoittaa keskenään. (Viipurilaisen lukion oppilas.)

Suomen ja Venäjän välisen rajaseudun nuoret pohjasivat ajattelunsa territoriaaliseen diskurssiin jopa silloin, kun he käsitelivät periaatteessa rajattomia kysymyksiä, kuten ympäristön tilaa tai kaupallisuutta ja kuluttamista. Esimerkiksi luonnonvarojen haaskaamisesta tai ympäristön saastuttamisesta saatettiin syyttää rajan takaista valtiota ja sen kansalaisia. Tuomas Forsbergin mukaan tämän kaltainen ympäristöpoliittinen artikulointi on ihmisille kovin tyypillistä. Ympäristöuhkia konstruoidaan territoriaalisen ajattelun siivittämänä paljon useammin kansallisessa tai paikallisessa viitekehyksessä kuin globaalilla, maailmankansalaisuuden tasolla – siitäkään huolimatta, että itse ympäristöongelmat olisivat luonteeltaan globaaleja tai ainakin ylikansallisia. Ihmiset haluavat pitää ”oman ympäristönsä” puhtaana ja suojella ”omia tilojaan ja paikkojaan” saastumiselta. (Forsberg 1996.)

Karjalassa on kaikkialla hyvin kaunista. – Meillä on kauniit metsät, mutta on erittäin valitettavaa, että meidän naapurimme kaatavat niitä. Olen sitä mieltä, että jatkossa tulee olemaan toisin. (Haapalammen koulun oppilas.)

Suomessa on erittäin puhdasta, he ajattelevat kymmenen kertaa, ennen kuin heittävät paperin roskakorin ohitse, mutta täällä [Viipurissa – P.J.] tuntevat itsensä vapaammiksi ja suovat itselleen sen nautinnon. Tämä on epäoikeudenmukaista! (Viipurin koulu No 11:n oppilas.)

Venäjällä minua yleensäkin ihmetyttää saamattomuus. – Viipurissakin näyttää siltä, että monia siistinäpidon ammatteja ei olisi siellä edes olemassa. Se minua ärsyttää eniten, että venäläiset eivät huolehdi ydinvoimaloistaan tai lopeta huonokuntoisten käyttöä. Ja luonnon puhtautta venäläiset eivät tunnu arvostavan yhtään. (Lappeenrannan Lauritsalan koulun oppilas.)

Vastaavasti ostoksilla kävijöitä luokiteltiin eri arvoisiin ryhmiin kansallisuuden mukaan ja pohdittiin heidän ”oikeuksiaan” vieraalla maaperällä.

Mutta tänne on muuttanut venäläisiä lisää ja lisää. Ne käyvät myös ostoksilla täällä, vaikka monta kertaa viikossa. – Voishan ne käydä Tohmajärvellä ostoksilla, mutta kunhan rauha säilyy. (Tohmajärven-Värtsilän koulun oppilas.)

Territoriaalisten rajojen keinotekoisuutta ja pakkavuuttoa on voimakkaasti kritisoitu. Kun euroopalaiset siirsivät territoriaaliset käytäntönsä valloittamiinsa siirtomaihin, hallintopiirit rajattiin ”luonnonmukaisten” joki- ym. rajojen puuttuessa pahimmillaan suurin viivojen, heimojen asuinalueista tai rajan käsitettä lainkaan tunteneista vaeltavista kansoista välittämättä (Holsti 2000, 19). Erityisesti akuutin konfliktin sävyttämässä yhteiskunnissa territoriaalisista rajanvedoista saattaa tulla pakkomielteenomaisia käytäntöjä. Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen (2003) nimittää tuoreessa Pohjois-Irlannin konfliktia käsitelleessä väitöskirjassaan kaupunkiympäristössä ilmenevää ahtaan kategorisoivaa tilallista ajattelu- ja toimintatapaa territoriaalisuuden ansaksi, joka tavallaan ylipolitisoi kaupunkitilan. Neutraalit ja kaikille julkiset tilat vähenevät minimiin, ja lähes kaikki tilat rajataan ja kategorisoidaan ahtaasti ”meidän” turvasaarekkeksemme ja ”heidän uhan” kautta rakentuviksi pelon paikoiksi (Kuusisto-Arponen 2003, 18).

Esim. rautakaupassa venäläisten palvelu on ykkösjajalla eikä meidän paikkakuntalaisten. Tietysti meistä halutaan hyvä kuva antaa, mutta kun meidän logiikalla ajatellaan, minusta se on nurinkurista. (Lappeenrannan Lauritsalan koulun oppilas)

Ehkä eniten mä pidän linnoituksesta, mutta eiköhän ne venäläiset sinnekin kohta riennä, kun ne

on vieny meiltä työpaikatkin. (Lappeenrannan Kimpisen koulun oppilas.)

Meidän kaupunki – Viipuri – nyt kuuluu Venäjälle, mutta vuonna 2020 kaupunki voi mahdollisesti kuulua Suomelle, vaikka minä en haluaisi sitä. En voisi kuvitella, että asunnossani asuisi joku suomalainen. Vaikka voisi olla hyväkin asia, että asuisimme yhdessä (suomalaiset ja venäläiset). Mutta koska nyt, nähtävästi, suomalaisilta puuttuu täysin kunnioitus venäläisiä kohtaan – se ei olisi mahdollista. (Viipurilaisen lukion oppilas.)

Kuten oheiset otteet nuorten teksteistä kertovat, tiloihin fokuoituneita uhkakuvia kyettiin luomaan myös Lappeenrannan ja Viipurin kaupunkiympäristöissä, missä naapurimaan kansalaisten tunkeutumista ”meidän alueillemme” arvosteltiin ja vastustettiin kovin sanoin.

Rajautumisen dynamiikat

Rajaseutua jakavan kuilun rakentumisen yksi merkittävä syy on ollut kansallisvaltiovetoinen yhteiskunta- ja kulttuuripoliittikka suomalaistamis- ja venäläistämisyhtymyksineen. Kieli, sen opetus ja ”puhtaan” käytön edistäminen on ollut monesti avainasemassa territoriaalisesti rajattuja kulttuureita rakennettaessa.¹ Tässä suhteessa on niin Suomen itärajalta kuin Luoteis-Venäjälläkin oltu tehokkaita. Venäjän kielelle on Luoteis-Venäjällä kehittyneet varsin vankka asema ja pienet vähemmistökielet (mukaan luettuna suomen ja karjalan kieli) ovat jääneet valtakielen puserrukseen². Jo 1800-luvulla alettiin tsaristisella Venäjällä edistää vähemmistökansojen venäjän kielen osaamista perustamalla näille kouluja. Rajaseutujenkin väestön luku- ja kirjoitustaidon oppiminen kytkeytyi näin venäjän kieleen. Toisaalta venäjän kielen taito on ollut ilmeisen olennainen rajaseudun kauppiaille ja muutoinkin siellä liikkujille. Niin ikään ortodoksisen kirkon käyttämä, venäjän kielelle läheinen kirkkoslaavi on vaikuttanut väestön kielelliseen suuntautumiseen. Suomen ollessa Venäjän suuriruhtinaskunta venäjän kielen käyttö lisääntyi joissakin rajaseudun kouluissa, mutta toisaalla taas vahvistui suomenkielisten koulujen asema. Tällöin myös alueen väestön suomalaistaminen, suomalaisen kan-

salliseen kulttuuriin samastaminen, voimistui. (Heikkinen 1989, 53-60.) Maailmansotien jälkeen venäjän kielestä alettiin (erityisesti 1960 luvulta lähtien) systemaattisesti luoda vähemmistökansojen toista äidinkieltä, samalla kun vähemmistökielten käyttöä opetuksessa ja julkisessa elämässä rajoitettiin. (Lallukka 1998, 94.) Neuvostoliiton aikaisissa peruskouluissa (yleissivistävissä keskikouluissa) venäjän kieli ja kirjallisuus oli matematiikan ohella kaikkein keskeisin oppiaine. Esimerkiksi vuoden 1985 tuntijakotaulukon mukaan venäjän kielen ja kirjallisuuden opetusta oli seitsemännellä luokalla kuusi tuntia ja yhdeksännellä luokalla viisi tuntia viikossa, siinä missä vieraan kielen opetusta oli kaksi tuntia ja yksi tunti viikossa. (Nääppä 1997, 21.) Väitöskirjatutkimuksessani erityisesti Viipurissa venäjän kieli määriteltiin kansallisaarteeksi, jonka jatkuvuus venäläisen territorion sisällä haluttiin taata.

Minä tulen aina puolustamaan kansainvälisyyttä. Mutta toivoin, että nämä toiset kansat, jotka tulevat tänne, eivät muuttaisi vanhoja venäläisiä perinteitä. Minun kotiseudullani ihmisten täytyy puhua venäjää. (Viipurilaisen lukion oppilas.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa karjalainen kieli ja kulttuuri on niin ikään ollut kansallis-valtiollisten sulauttamistoimien kohteena; Vilho Harle ja Sami Moision puhuvat jopa avoimen kolonialistisesta kohtelusta. Karjalaisuutta ja karjalaisia on käytetty kansallisten identiteettiprojektien tukena, mutta ei annettu tasa-arvoista asemaa suomalaisten ja suomalaisuuden kanssa (Harle & Moision 2000, 16).

Toisaalta valtioiden keskusjohtoisesti järjestynyt palvelutuotanto ja toimintojen organisointi on luonut rajaseuduista resurssiltaan rajallisia syrjäseutuja, jotka ovat olleet enemmän riippuvaisia kansallisista kuin rajantakaisista yhteyksistä (Urwin & Rokkan 1983). Myös tämä on luonnollisesti ohjannut rajaa reunustavia paikalliseutuja erilleen toisistaan. Michael Mannin (1984) luoma infrastruktuurallisen vallan käsite kuvaakin osuvasti niin Suomen kuin entisen Neuvostoliitonkin rajaseutujen tilannetta. Ongelmalliseksi tilanteen tekee se, että syrjäseutuisuus on usein koettu rajaseuduilla hallit-

sevasti kielteiseksi ominaispiirteeksi, eikä rajantakaisia mahdollisuuksia ole edes osattu arvioida. Myös väitöskirjatutkimukseni nuorille rajaseutuisuus merkitsi voittopuolisesti negatiivisia asioita: etäisyyttä kaivatuista palveluista ja kulutusmahdollisuuksista, kehityksessä jälkeenyjääneisyyttä ja toimintojen skaalan pienuutta.

Ehkä työttömyys on huonoa, samoin tietty syrjässä oleminen. Lappeenranta ei kartalla tai uutisissa säväytä. (Lappeenrannan Lauritsalan koulun oppilas.)

Luulen, että täällä asuvat vanhempani, mutta en minä itse, koska kotiseutumme on sittenkin "provinsi"; minua vetää "iso maailma". (Viipurin koulu No 11:n oppilas.)

Viipurin nuoret toivoivat oman kotiseutunsa (Viipurin seudun ja/tai Leningradin alueen) vahvistumista koko Venäjän viitekehäyksessä ja suhteessa Pietariin. Lappeenrannassa nuoret haaveksivat puolestaan kotikaupunkinsa Lappeenrannan merkityksen vahvistumisesta Suomessa ja laajemminkin. Tohmajärven-Värtsilän koulun nuoria huoletti omiensa kotikyliensä autoituminen ja taantuminen. Useimpien haavekuvana oli kylän ja kunnan koon ja palvelutarjonnan huomattava kasvu, toivoipa eräs nuori Tohmajärvestä pääkaupunkiakin.

Nuorten ihannepaikat olivatkin yleensä vastaakohtia heidän nykyisille kotiseuduilleen, siis suurrempia, kaupunkimaisempia ja kansainvälisempiä keskuksia. Marginaalista pois pääsyä ei kuitenkaan juurikaan etsitty poikkirajallisuudesta ja sen tuomista mahdollisuuksista. Käytännössä vain muutamat nuoret näkivät rajaseudulla asumisessa enemmän hyötyjä kuin haittoja ja vain harvat kykenivät näkemään rajat ylittävistä toiminnasta nousevia kehitysmahdollisuuksia. Nämä nuoret asuivat lähinnä Viipurissa. Suomen puolella rajaa tilanne oli jokseenkin päinvastainen. Suomen itärajalla ja vastaavasti Venäjän luoteisrajalla kohtalon kysymys onkin se, miten kääntää tämä rajaseudulla kielteistä asenneilmapiiriä ylläpitänyt keskus-periferia-asetelma myönteiseksi rajayhteistyöalueellisuudeksi?

Tällä kylällä on toivoa, mutta täällä on vähän liian pienet kuviot, enkä usko, että moni nuori tänne jää, jos tätä rataa mennään! Jos niin käy, tää kylä on kyllä tuhoon tuomittu... Jos tänne muuttaa venäläisiä, tällä on mahdollisuus, mutta sitten on kyllä heippa ja hyvästi miun osalta tälle kylälle! (Tohmajärven-Värtsilän koulun oppilas.)

Kolmas ja tavallaan perimmäisin territoriaalin rajautumisen tekijä on ollut tilallisesti rajaava ja rajoittava poliittis-hallinnollinen rajakontrolli. Neuvostoliittolaisten enemmistö ei koskaan käynyt rajan tuntumassa, saati ulkomailla. Kaikki rajaa koskeva tieto oli valtion turvallisuuteen vedoten salaista. Kansainvälisen liikenteen sääntely ja estäminen loi rajantakaisista yhteiskunnista tuntemattomia, jopa mystisiä alueita. Tiedon aukkoa paikkasi rikas tarinankerronta ja kuvitteellinen taide, jossa rajantakainen tuntematon konstruointiin yleensä epäilyttäväksi ja vaaralliseksi. Olga Brednikovan (2000, 30) ilmaisua käyttäen neuvostokansalaiset elivätkin eräänlaisen saarimentaliteetin vallassa. Oma territorio oli turvasaareke, jonka takaiseen maailmaan ei ollut hyvä mennä. Vastaavasti Suomessa kauttakululta kielletty rajantakainen alue, ”Karjala”, sai myyttisen olemuksen muinaisena, tarunhoitoisena paratiisina, joka olisi edelleen olemassa ja siten myös saavutettavissa takaisin, jos vain poliittista rohkeutta riittäisi (Harle & Moisio 2000, 115).

Ikuisesti territoriaalisuuden ansassa?

Mitä voimme sitten sanoa territoriaalisuuden ilmiön väistämättömyydestä? Joidenkin biologiseen determinismiin nojaavien tutkijoiden mukaan territorion puolustaminen on ihmiselle vaistomaista toimintaa (ks. esim. Anderson 1996, 189-191; Leimgruber 1991). Alkuperäiskansoja (vaeltaja-, kiertolais- ja paimentolaiskulttuureja) käsittelevä kokoomateos (ks. Casimir & Rao 1992) puolestaan väittää, että territoriaalisuus on ympäristöllisten olosuhteiden tuottama ja säätelemä ilmiö, ei behavioristisen suoraviivainen biologisen käyttäytymisen malli. Michael J. Casimirin mukaan edes eläimet

eivät puolusta alueellista (elin)tilaansa sinänsä vaan itseään ja oman olemassaolonsa säilymistä. Ihmisenkin territoriaalinen käyttäytyminen olisi tutkijoiden mukaan perustunut tarpeeseen turvata tiettyjen välttämättömien resurssien jatkuvuus (Casimir 1992, 1-6; 19-20). David M. Smith (1990) niin ikään käsittelee territoriaalisuutta sosiaalisena konstruktiona, ratkaisumallina tiettyihin ongelmiin, kuten materiaalisien menestymisen turvaamiseen ja muukalaispelon hallintaan. (Smith 1990, 3.)

Paradoksaalista on kuitenkin se, että ihmisen menestymisen takeena pidetään nimenomaan mukautuvuutta ja joustavuutta perustarpeiden (kuten tilan käytön) suhteen (Casimir 1992, 16-19). Modernin territoriaalisuuden vallitessa tämä joustavuus on kuitenkin minimaalistunut. Kontrolloitavuuden ja selkeän suunnitelmallisuuden on uskottu lisäävän turvallisuutta, vaikka ne ovat samalla ylläpitäneet jatkuvaa turvattomuutta. William E. Connollyn mukaan territoriaaliset rajat ovat väkivallan ilmaus, samalla kun ne koittavat nimenomaan suojata väkivallalta. Tähän käsitykseen Connolly päätyy paitsi territoriaalisten käytäntöjen analyysin kautta myös sanan *territorio* etymologiaa tutkimalla. *Oxford English Dictionary* -sanakirjan mukaan termin *territory* alkuperä on latinan sanassa *terra*, joka viittaa maahan (*land*), maailmaan (*earth*), elinkelpoisuuteen, ravitsevuuteen (*nourishment*) ja kantaavuuteen (*sustenance*). Connolly kuitenkin epäilee, että sanan muodon perusteella sen alkujuri olisi sanassa *terrere*, joka merkitsee pelottelemista, terrorisoimista. Nämä tulkinnat yhdistäen territorio (*territorium*) olisi tällöin paikka, jonka kautta ihmisiä pidetään varuillaan ja jossa harjoitetaan väkivaltaa (*a place from which people are warned*). (Connolly 1996, 144-145.) Rajat ovat siis identiteetin ja kollektiivisen toimijuuden edellytys (Campbell 1992), mutta samalla kun ne luodaan, suljetaan pois muita olemisen ja toiminnan vaihtoehtoja (Connolly 1996, 141). Rajanvedoilla tai yleisemmin rajan eripuolisten alueiden erojen konstruoinnilla on näin ollen ambivalentti luonne. Ne ovat sekä myönteisiä ja tarpeellisia että kielteisiä ja vältettäviä (Connolly, 1996, 141-145; Hall 1999, 160).

Hallinnolliset ja taloudelliset rajat ovat usein kyt-

köksissä sitkeästi säilyviin ja vaikeasti purettaviin identiteettien välisiin rajanvetoihin. Identiteettivii-teryhmien välisten rajojen ongelmallisuus on siinä, että ne saattavat niin sanotusti “elää omaa elämäänsä” ja säilyä sitkeästi vielä hallinnollisten rajojen poistumisen jälkeenkin. Voidaan puhua reliikkirajoista (*relict boundary*), kulttuurisessa maisemassa ilmenevistä, aiempien, vanhojen toiminnallisten rajojen heijastumista (Hartshorne 1936; Kosonen 1996, 20; 58). Monissa tutkimuksissa on havaittu, että vuorovaikutuksen lisääntyminen on ruokkinut muukalaisvihamielisyyttä ja tukenut ”me ja muut”-kategorioiden syntymistä politiikassa sen sijaan, että olisi vähentänyt niitä (ks. esim. Harle, 1993, 11). Esimerkiksi Henk van Houtumin (1998) tutkimus EU:n jäsenvaltioiden välisten rajojen tuntu-
massa toimivista yrittäjistä ja heidän asenteistaan osoitti, miten pitkälle edenneestä aluetaloudellisesta integraatiosta huolimatta ihmisten mentaaliset ja kognitiiviset etäisyydet olivat yhä huomattavasti ”pidempiä” kuin näiden väliset fyysis-käytännölliset etäisyydet. Vastaavasti entisen Neuvostoliiton alueen ”paluumuuttoa” tutkineen Hilary Pilkingtonin mukaan kulttuurin kaan läheisyys (eli neuvostoliittolaisuus) ei ole estänyt erittelyjä maahanmuuttajien ja syntyperäisten asukkaiden kesken, joskin se on vähentänyt näiden ryhmien välisten konfliktien todennäköisyyttä. Vastaanottajayhteisöt ovat identifioineet Venäjälle muuttajat erilliseksi sosiaaliseksi ryhmäksi, ja vastaavasti muuttajat ovat itse kokeneet olevansa ”toisia” (eli toisia venäläisiä Venäjällä syntyneiden ja kasvaneiden venäläisten joukossa). (Pilkington 1998, 182-183.)

Yksi ongelmallisimmista alueellisten identiteettien konstruointiin liittyvistä piirteistä on pyrkimys ”tilalliseen puhdistamiseen” (Sibley 1988). Territoriaalisesti rajattuihin sisältöihin halutaan selkeyttä ja homogeenisuutta. Tätä jokseenkin negatiivista ilmiötä ilmensi tutkimuksessani se, että kaikkein vihamielisimmin ja pelokkaimmin rajantakaiseen yhteiskuntaan asennoituivat ne nuoret, joiden kotiseudulla rajaliikenne oli kasvanut kaikkein voimak-
kaimmin. Kärjistynein tilanne vallitsi Lappeenrannassa, missä peräti kolmasosa tutkimukseen osallistuneista nuorista suhtautui protektionistisesti ra-

jaliikenteen lisääntymiseen ja kaikkiin sen seurauksiin. Syyt tähän ovat varmasti moninaisia, mutta yksi olennainen tekijä näytti olevan Venäjältä saapuvien ostosmatkailijoiden aikaansaama paikallisen identiteetin nopea muutos. Nuorten kotiseutu oli reilussa viidessä vuodessa vaihtunut suhteellisen ”rauhallisesta” syrjäseudusta vilkkaaksi rajat ylittävän liikenteen kauttakulkupaikaksi. Lappeenrannan ja Nuijamaan osalta voidaan puhua jopa rajaliikenteen solmukohdan muodostumisesta. Esimerkiksi tax free -myynnin volyyymi on Lappeenrannassa Suomen toiseksi suurinta Helsingin jälkeen.

Lappeenrannassa koulua käyvien nuorten kotiseudun (Lappeenrannan, Nuijamaan jne.) ja Venäjän välissä kulki varsin selkeä kulttuurinen raja, jonka ylittämiseen ja hämärtymiseen enemmistö (66 %) suhtautui varauksellisesti, osa heistä (32 %) jopa vihamielisen torjuvasti. Lappeenrantalaisnuorille kulttuurinen raja myös kulminoitui hyvin voimakkaasti konkreettiseen valtioiden väliseen rajaan. Suomen ja Venäjän välinen hallinnollinen raja itsessään, jopa enemmän kuin sen takainen Venäjä, oli keskeinen tilallisen (paikallisen) identiteetin elementti merkittävälle osalle (40 %:lle) nuorista. Rajan takana vallitsevaa kieltä opiskeltiin lähinnä välineellisistä syistä, jotta omalla puolella rajaa voitaisiin työllistyä paremmin. Syynä ei ollut niinkään se, että olisi voitu paremmin tutustua toiseen kulttuuriin, puhumattakaan sinne sopeutumisesta. Yksikään nuori ei uskonut vaihtavansa asuinpaikkaansa rajan toiselle puolen. Samanlaista ajattelutapaa edustivat myös Tohmajärven-Värtsilän koulun nuoret, joiden enemmistö (60 %) käänsi rajalle selkensä eikä ollut vähääkään kiinnostunut pohtimaan sen merkitystä kotipaikkakunnalleen. Kuvaavaa on, että esimerkiksi venäläisten muutto paik-
kakunnalle saatettiin vain todeta lakonisen tyrmistyneesti ilmiön ulottuvuuksia sen kummemmin reflektoimatta.

Siinä missä suomalaisnuorten osalta raja muodosti kansallis-paikallisen identiteetin ja rajantakaisen toiseuden törmäyskohdan (*boundary*), oli samainen raja Venäjältä käsin katsoen enemmänkin etupiiri (*frontier*).³ Venäläisnuorten keskuudessa

hallinnollista rajaa tarkasteltiin lähinnä yksisuuntaisena, määrittelijän itsensä suunnasta lähtevän liikenteen sallivana rajana. Kyse oli siis ikään kuin “meidän” elintilamme äärirajasta. Kulttuurisen rajan toispuolinen maailma ei ollut tasa-arvoinen määrittelijän oman maailman kanssa, mutta siitä oltiin kiinnostuneita. Muukalaispelko oli lievempää kuin Suomen puolella. Sen sijaan nuorten itsetunto (patriotismi, regionalismi, lokalismi) oli paljon korostuneempaa Venäjällä kuin Suomessa.

Välitilan mahdollisuus?

Kun rajaseuduissa on pohjimmiltaan kyse kulttuurisista vaihtumisvyöhykkeistä ja murros- ja siirtymäkohdista, on selvää, etteivät ihmisten maailmankuvat ole näillä seuduilla yhdenmukaisia. Thomas Wilsonin ja Hastings Donnain (1998, 13-14) mukaan rajaseudun ihmiset voidaan jakaa kolmeen ryhmään: (a) niihin, jotka kokevat yhteenguuluvuutta sekä rajan yli että oman kansallisen keskuksen suuntaan, (b) niihin, jotka kokevat muista valtion jäsenistä poiketen poikkirajallista yhteenguuluvuutta, ja (c) niihin, jotka edustavat valtionsa enemmistöä ja joilla ei ole suhteita rajan toiselle puolen.

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten enemmistö edusti edellä mainituista tyyppiä c (ihmisiä, joilla ei ollut merkittäviä sidoksia rajan yli). Osa nuorista oli a-tyyppin edustajia. B-tyyppiä, territoriaalisen ajattelun ylittäjiä, oli sitä vastoin vain muutama. Edes kansainvälisyyttä korostavan koulun käyminen ei ollut saanut nuorten enemmistöä luopumaan kansallisista ja territoriaalisista kiinnikkeistään. Erityisesti vilkkaan rajaliikenteen solmukohdissa (Viipurissa ja Lappeenrannassa) kansallisen kielen, kulttuurin ja tilan koskemattomuus ja puhtaus koettiin tärkeiksi. Vieraita kieliä opiskeltiin lähinnä välineellisistä syistä (haluttiin työllistyä paremmin, selvitä rajamuodollisuuksista jouhevammin jne.) tai velvollisuudesta (koulu saneli, mitä opiskellaan). Hieman etäämmällä rajasta Haapalammen kylässä Karjalan tasavallassa naapurimaan kieli ja kulttuuri kiinnostivat jo itsessään. Näille nuorille Suomi oli tarunhohtoinen ihmemaa, josta oltiin uteliaan kiinnostuneita tai jonne oli sukulai-

suussuhteita. Myös näille nuorille oma kotiseutu, Karjala – Karjalan tasavallan autonomisuudesta ammentavan identiteetin perusta – oli kuitenkin Suomesta ja suomalaisuudesta selkeästi erillinen ja erilainen alue. Rajan molemmin puolin jaettua, yhteistä tilallista tietoisuutta ei siis ollut olemassa. Karjala ei enää merkinnyt sumeaa kulttuurisen vaihtumisen vyöhykettä. Sen sijaan Karjalasta oli erilaisia territoriaalisia tulkintoja valtiollisen rajan eri puolilla.

Voidaan tietysti pohtia sitä, missä määrin poikkirajallinen identiteetti olisi ylipäätään aina vain välivaihe valtioiden (tai muiden territorioiden) väliin asettuvalle ja kehittyvälle uudelle territoriaaliselle identiteetille. Missä määrin territoriaalisen, selkeästi rajautuneeseen tilaan kiinnitetyn identiteetin kaipuu on niin syvällä kulttuureissamme, että emme enää kykene jättäytymään ambivalentin poikkirajallisen identiteetin määrittämään tilaan? Tätä voidaan pohtia vaikkapa suomalaisen ja ruotsalaisen kulttuurin välimaastossa sijaitsevan Ahvenanmaan saariston asukkaiden identiteettiperustan kautta. Ahvenanmaan asukkaiden identiteettiä kartoittaneessa tutkimuksessa vastaajat saivat määrittellä itsensä useiden eri identiteettiviiteriöryhmien kautta. Vastausten mukaan valtaosa (n. 68%) saariston asukkaista piti itseään ahvenanmaalaisena ja valtaosa myös korosti erikseen, ettei ole lainkaan joko suomalainen (64,8%) tai ruotsalainen (67%). Vajaa puolet ahvenanmaalaisista koki kuitenkin olevansa suuressa määrin Suomen kansalaisia. Erikoista kyllä, erityisen heikosti suomalaisia tai ruotsalaisia olivat alueella vähiten aikaa, alle 10 vuotta, asuneet. (ÅSUB 1999.) Vastaavasti Keski- ja Itä-Euroopan maissa on ollut skeptisyyttä Itämeri-yhteistyön eli uuden verkostomaisen, transnationaalien alueellistumisen suhteen. Näin siksi, että näissä maissa uudet alueet – Itämeri mukaan lukien – on tulkittu moderniin ajattelutapaan nojaten kansallisvaltioiden kaltaisiksi territorioiksi, jopa näiden vaihtoehtoiksi. (Zydowicz 1997.)

Toisaalta esimerkiksi Kaliningradin aluetta koskevien tutkimusten perusteella ”siirtolaisidentiteetin” mukainen juurettomuus ja territoriaalisen kiinnittyneisyyden epävarmuus on omiaan kasvatta-

maan alueen asukkaiden pahoinvointia. Kalinin-gradin osalta tämä on näkynyt mm. muita Venäjän alueita suurempina itsemurhien ja avioerojen määrinä, mittavampana rikollisuutena ja päihteiden ongelmakäyttönä. (Oldberg 2000, 271.) Rajoilla ja territorioilla onkin paradoksaalisesti kahtalainen luonne. Ne ovat toisaalta välttämättömiä ja tarpeellisia, toisaalta hyvin ongelmallisia. Rajoja tarvitaan erojen luomisessa ja erilaisuuksien hahmottamisessa. Erojen luomiset ovat puolestaan välttämättömiä, jotta ihmiset voivat rakentaa erilaisia merkityksiä (Hall 1999, 152) tai kuten Mikko Lehtonen (1996, 26) asian ilmaisee, jotta ihmiset voivat tuottaa jotakin tolkkua tästä mutkikkaasta maailmasta. Lähtökohtana on lingvistinen teoria siitä, että sanojen merkitykset rakentuvat nimenomaan niiden suhteista toisiin sanoihin. Kuten Stuart Hall Saussuren ajattelua seuraten toteaa, ilman eroja emme esimerkiksi tietäisi mitä, musta on. Ei ole olemassa mitään mustan olemusta, vaan musta määrittäytyy suhteessa muihin väreihin, kuten sille usein vastakohtaiseksi tulkittuun valkoiseen. (Hall 1999, 153.) Näin ollen myös identiteetin määrittäminen edellyttää rajanvetoa suhteessa erilaisuuteen, suhteessa siihen, mitä identiteettiä muotoileva ”itse” ei ole. Tästä voitaisiin päätellä, että myös tilan hahmottaminen ja hallinta edellyttäisivät rajoja. Rajojen läpäisevyyttä ja sumeutta voidaan kuitenkin pyrkiä edistämään. Käytännössä esimerkiksi rajaseudun nuoria voitaisiin nykyistä huomattavasti enemmän tutustuttaa rajantakaisiin vertaisryhmiinsä. Näin

Viitteet

- 1 Kieli ei kuitenkaan ole koko kulttuuri. Esimerkiksi Sarhima ja Siilin pitävät karjalaisen kulttuurin säilymisen kannalta olennaisempina kulttuuriperinteiden välittymistä seuraaville sukupolville, kuin kielen säilymistä aktiivisessa käytössä ja muuttumattomassa muodossa. Karjalainen kulttuuri kukoistaa muun muassa niin kutsuttujen siirtokarjalaisten (entiseltä Viipurin läänin alueelta evakuoitujen ihmisten) ja heidän jälkeläistensä keskuudessa siitä huolimatta että vain harvat enää *malttavat pagišta karjalaksi*. (Sarhima & Siilin 1994, 276-277.)
- 2 Toisaalta voidaan sanoa, että rajaseudulla on tapahtunut, ainakin karjalankielten osalta, kiel-

nuoria yhdistäväksi havaittavia piirteitä saataisiin avuksi purkamaan kansalliskulttuurisia rajanvetoja. Samalla tuntemattoman toisen ”demonisoivalle mystifioinnille” jäisi vähemmän aineksia.

Tilojen, identiteettien ja rajojen poliittisuutta tarkasteltaessa on kuitenkin syytä muistaa se, että ne eivät ole vain jonkin hallitsevan eliitin tai keskuksen politiikan alaa. Kuten tutkimus nuorista osoittaa, rajat ovat myös paikan päällä, paikallisissa arkielämän konteksteissa neuvoteltuja tuotoksia, arkielämän poliittisia konstruktioita (Wilson & Donnan 1998, 19; 21). Siksi myös niiden muuttuminen – tai muuttaminen – on monimutkainen prosessi. Vaikka keskuksessa ryhdyttäisiinkin ajattelemaan ja toimimaan rajat ylittävästi ja niitä purkavasti, voivat paikallisen arkielämän käytännöt ja poliitikat tähdätä aivan päinvastaiseen kehitykseen. Lappeenrannan nuorten voimakkaan venäläisvastaiset poliittiset näkemykset osoittavat, että kansallisesti hyödyllinen rajaliikenteen kasvu koetaan paikallisesti ristiriitaisin tuntein. Toisaalta nuoret ymmärsivät kansallisen edun, toisaalta he asennoituivat protektionistisesti kokiessaan paikallisen identiteettinsä olevan uhattuna. Rajan kulttuurinen neuvottelu voi siis kehittää aivan toisenlaisen rajaseudun, kuin mitä juristien, hallinnollisten tai taloudellisten käytäntöjen tuloksena voisi olettaa syntyvän. Tästä syystä myös rajoille annettujen merkitysten kriittiset tutkimukset ovat sekä mielenkiintoisia että tärkeitä.

ten sekoittumista, ei niinkään kielten korvaantumista toisella kielellä. Toisin kuin neuvostokielitiede oletti, kielten kehitys ei ole ainakaan tällä seudulla kulkenut polkua puhdas vähemmistökieli – kaksikielisyys – puhdas venäläinen yksikielisyys. Sen sijaan esimerkiksi nykyinen karjalan kieli on sekä sanastoltaan että kieliopilliselta rakenteeltaan huomattavan venäläisvoittoista. (Sarhima 1995.)

- 3 Termivalinta juontuu Henk van Houtumin (1998) tutkimuksessaan soveltamasta erittelystä keskipakoisten (*centrifugal*) ja keskivetoisten (*centripetal*) rajojen kesken (ks. myös Leimbgruber 1991). Ensiksi mainitulla rajalla Houtum (1998, 16-17) viittaa avoimeen, vapaan liikenteen sallivaan rajaan, joka toimii toimijoiden kohtaa-

misaikkana, joustavana mahdollisuuksien vyöhykkeenä. Rajaa luonnehtii parhaiten englannin kielen käsite *frontier*, joka juontuu määreestä *front* (suomeksi lähinnä eteinen, etu-). Jälkimmäinen keskivetoinen raja on sen sijaan edellisen vastakohta, kohtaamisen päätepieste,

sisäänpäin suuntautuneen toiminnan ääriinjaa. Tätä rajaa kuvaa osuvimmin englannin kielen termi *boundary*, sikäli kun se juontuu sanasta *bounds* (suomeksi lähinnä rajat, rajoitteet, sidokset) ja viittaa lähinnä jonkin asian ääriarjoihin. (Houtum 1998, 16-18; suom. tekijän)

Lähteet

- Agnew, John (1998), *Geopolitics: Re-visioning World Politics*. London: Routledge.
- Anderson, Malcolm (1996), *Frontiers, Territory and State Formation in the Modern World*. Cambridge: Polity Press.
- Brednikova, Olga (2000), From Soviet "Iron Curtain" to Post-Soviet "Window to Europe". – *Tearing Down the Curtain, Opening the Gates*. Eds. Pirkkoliisa Ahponen, Pirjo Jukarainen. Jyväskylä: SoPhi, 25-37.
- Campbell, David (1992), *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Manchester: Manchester University Press.
- Casimir, Michael J. (1992), The Dimensions of Territoriality: An Introduction. – *Mobility and Territoriality: Social and Spatial Boundaries among Foragers, Fishers, Pastoralists and Peripatetics*. Eds. Michael J. Casimir, Aparna Rao. New York: Berg, 1-15.
- Casimir, Michael J. & Rao, Aparna (1992), *Mobility and Territoriality: Social and Spatial Boundaries among Foragers, Fishers, Pastoralists and Peripatetics*. New York: Berg.
- Connolly, William E. (1996), Tocqueville, Territory and Violence. – *Challenging Boundaries: Global Flows, Territorial Identities*. Eds. Michael J. Shapiro, Hayward R. Alker. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Falah, Ghazi & Newman, David (1995), The Spatial Manifestation of Threat: Israelis and Palestinians Seek a 'Good' Border. – *Political Geography* 14: 8, 689-706.
- Forsberg, Tuomas (1996), Beyond Sovereignty, Within Territoriality: Mapping the Space of Late-Modern (Geo)Politics. – *Cooperation and Conflict* 31: 4, 355-386.
- Hall, Stuart (1999), *Identiteetti*. Toim. ja suom. Mikko Lehtonen, Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Harle, Vilho (1993), Toiseuden, identiteetin ja politiikan suhteista. – *Eri-laisuus, identiteetti, politiikka*. Toim. Vilho Harle. Tutkimustiedote; 52. Tampere: Rauhau- ja konfliktintutkimuslaitos.
- Harle, Vilho & Moisio, Sami (2000), *Missä on Suomi?: Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Hartshorne, Richard (1936): Suggestions as to the Terminology of Political Boundaries. – *Annals of the Association of American Geographers* 25, 56-57.
- Heikkinen, Kaija (1989), *Karjalaisuus ja etninen itsetajunta: Salmin siirtokarjalaisia koskeva tutkimus*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja; 9. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Holsti, Kalevi (2000), Territoriaalisuus. – *Politiikka* 42:1, 15-29.
- Houtum, Henk van (1998), *The Development of Cross-Border Economic Relations*. Dissertati-on; 40. Center for Economic Research, Tilburg University.
- Kosonen, Riitta (1996), *Boundary, Institutions and Indegenous Development: the Case of Vöyborg*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja; B 161. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2003), *Our Places – Their Spaces: Urban Territoriality in the Northern Irish Conflict*. Acta Universitatis Tamperensis; 920. Tampere: Tampere University Press.
- Lallukka, Seppo (1998), Volgalais-permiläiset kansat ja venäläistymisen ongelma. – *Ison karhun jälkeläiset*. Toim. Pekka Hakamies. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 85-98.
- Lehtonen, Mikko (1996), *Merkitysten maailma: Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Leimgruber, Walter (1991), Boundary, Values and Identity. – *The Geography of Border Landscapes*. Eds. Dennis Rumley, Julian V. Minghi. London: Routledge, 43-61.
- Mann, Michael (1984), The Autonomous Power of State: Its Origins, Mechanisms and Results. – *Archives Europeennes de Sociologie (European Journal of Sociology)* 25, 185-213.
- Näätä, Onni (1997), *Neuvostoliiton ja Venäjän federaation koulutusjärjestelmien kuvaus*. Opetushallitus; moniste 2. Helsinki: Edita.
- Oldberg Ingmar (2000), The Emergence of a Regional Identity in the Kaliningrad Oblast. – *Cooperation and Conflict* 35:3, 269-288.
- Paasi, Anssi (1986), The Institutionalization of Regions: A Theoretical Framework for Understanding the Emergence of Regions and the Consti-

- tution of Regional Identity. – *Fennia* 164: 1, 105-146.
- Pilkington, Hilary (1998), *Migration, Displacement and Identity in Post-Soviet Russia*. London: Routledge.
- Sack, Robert D. (1986), *Human Territoriality, Its Theory and History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sarhimaa, Anneli (1995), Karjalan kansat ja kielet kontakteissa: Asutushistoriallista taustaa ja lingvistisiä seurauksia. – *Virittäjä* 2, 191-223.
- Sarhimaa, Anneli & Siilin, Lea (1994), Pasportats on kirjutetu mie olen karjalan'e. – *Kahden Karjalan välillä – kahden riikin riitamaalla*. Toim. Tapio Hämynen. *Studia Carelica Humanistica*; 5. Joensuu: Joensuun yliopisto, 267-278.
- Sibley, David (1988) The Purification of Space. – *Environment and Planning D: Society and Space* 6, 409-421.
- Smith, David M. (1990), Introduction: The Sharing and Dividing of Geographical Space. – *Shared Space, Divided Space: Essays on Conflict and Territorial Organization*. Eds. Michael Chisholm, David M. Smith. London: Unwin Hyman, 1-21.
- Taylor, Peter J. (1995), Beyond Containers: Internationality, Interstateness, Interterritoriality. – *Progress in Human Geography* 19, 1-15.
- Urwin, Derek W & Rokkan, Stein (1983), *Economy, Territory, Identity: Politics of West-European Peripheries*. London: Sage.
- Wilson, Thomas M. & Donnan, Hastings (1998), Nation, State and Identity at International Borders. – *Border Identities: Nation and State at International Frontiers*. Eds. Thomas M. Wilson, Hastings Donnan. Cambridge: Cambridge University Press, 1-30.
- Zydowicz, Krzysztof (1997), Nationality Versus Regionality: A Central-East European Perspective Pertaining to the Southern Baltic. – *Neo-Nationalism or Regionality: The Restructuring of Political Space Around the Baltic Rim*. Ed. Pertti Joenniemi. Stockholm: NordREFO.
- ÅSUB, (1999), *Ålänningarna och deras identitet: En enkätundersökning av ÅSUB våren 1999*. Ålands Statistik och Utredningsbyrå; rapport 7. Åland: ÅSUB.